

2017.gada 26.maijs

ĀIPL nostāja attiecībā uz priekšlikumiem ekonomisko noziegumu apkarošanas uzlabošanai

1. Kopsavilkums

Ikvienu valsti lielākā vai mazākā apjomā ietekmē smagi ekonomiskie noziegumi – korupcija, kukuļošana, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, tirgus manipulācijas, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un krāpšana. Pastāv satraucoša saikne starp ekonomiskajiem noziegumiem, parādsaistībām un nabadzību. Šie noziegumi traucē efektīvi pārvaldīt valsts sabiedrisko un ekonomisko dzīvi. Tie var traucēt arī pilsoniskai sabiedrībai realizēt kontroli pār valsts varu. Ekonomiskie noziegumi apdraud valsts budžeta ieņēmumus, tāpēc šo noziegumu apkarošana ir ārkārtīgi svarīgs faktors, lai varētu veidot un attīstīt infrastruktūru, kā arī pienācīgu dzīves līmeni visiem iedzīvotājiem.

Ārvalstu investoru padome Latvijā (turpmāk – ĀIPL) ir izvērtējusi Latvijas valdības darbu ekonomisko noziegumu apkarošanā, identificējusi problēmas un sagatavojusi priekšlikumus to risināšanai.

2. Rekomendācijas

Lai apkarotu ekonomiskos noziegumus, ir jāveic pasākumi vairākās jomās un dažādos līmeņos, primāri izstrādājot ekonomisko noziegumu apkarošanas stratēģiju, kas tiek veidota pamatojoties uz vienotu izpratni šādos jautājumos:

1. Ekonomisko noziegumu atklāšana un novēršana ir tik svarīgs uzdevums, ka tā sekmīgai izpildei nepietiek ar šobrīd tam paredzēto budžetu.
2. Jānodrošina efektīva un savlaicīga uzsākta kriminālvajāšana, ņemot vērā to, ka sodam kā preventīvam līdzeklim ir ievērojama nozīme ekonomisko noziegumu efektīvā novēršanā.
3. Ļoti svarīgi ir veikt adekvātu preventīvu darbu, jo tas ietekmē gan cilvēku vēlmi pastrādāt noziegumus, gan kriminogēno situāciju kopumā, liekot potenciālajiem likumpārkāpējiem apsvērt, vai cenu par izdarīto pārkāpumu nav pārāk augsta.
4. Tā kā resursu nekad nebūs pietiekamā apmērā, ir jāspēj mērķtiecīgi iegūt un izmantot informāciju, kā arī dalīties ar iegūto informāciju, zināšanām un prasmēm.
5. Jānostiprina privātā un publiskā partnerība noziedzības apkarošanā, lai privātais

sektors, uzraudzības iestādes, regulatori un tiesībsardzības iestādes savstarpēji dalītos informācijā un zināšanas

Ņemot vērā minētos principus, mūsu rekomendācijas ir šādas:

1. Izvērtēt Latvijā pastāvošo ekonomisko noziegumu mērogu, tendences un radīto kaitējumu. Šāds ekonomisko noziegumu riska novērtējums ļaus labāk izvērtēt pašreizējo pasākumu efektivitāti un noteikt, kurās jomās vajadzīgi jauni pasākumi vai resursu ieguldījumi.
2. Piešķirt atbilstošus resursus, lai mazinātu iesaistīto darbinieku pārslodzi, tādējādi novēršot izmeklēšanas, kriminālvajāšanas un iztiesāšanās novilcināšanu un galu galā – nepietiekamu, neadekvātu kvalitāti ekonomisko noziegumu apkarošanā.
3. Nodrošināt atbilstošu infrastruktūru un aprīkojumu, kas nepieciešams, lai risinātu ar smagiem ekonomiskiem noziegumiem saistītās problēmas, piemēram, mūsdienīgus IT rīkus, tiesu ekspertīzei nepieciešamos līdzekļus u.c.
4. Risināt būtisku problēmu, kas saistīta ar to, ka izmeklēšana un kriminālvajāšana nav kompetento iestāžu prioritāte. Vairāk pievērsties smagiem ekonomiskiem noziegumiem, kas izdarīti lielos apmēros un/vai organizētā grupā.
5. Celt kompetences līmeni policijā, prokuratūrā un tiesās. Cita starpā mēs noteikti iesakām atjaunot Latvijas Policijas akadēmiju vai nodrošināt, lai kāda no pašreizējām augstskolām piedāvā studiju programmas topošajiem policistiem.
6. Aktīvi veikt pasākumus, lai nepieļautu iespēju, ka ar Latvijas finanšu sistēmas starpniecību tiek veikta noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma finansēšana. Vairāk uzmanības pievērst kriminālvajāšanai un sodīšanai par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju līdztekus predikatīviem nodarījumiem.
7. Vairāk pūļu veltīt kriminālnoziedzumos iegūtu līdzekļu konfiskācijai.
8. Nodrošināt tiesībsardzības iestāžu un uzraudzības iestāžu pietiekamu savstarpēju sadarbību un koordināciju, ņemot vērā, ka tās visas darbojas viena mērķa vārdā.
9. Palielināt sabiedrības informētību, uzsākot diskusiju ar uzņēmējiem, lai izplatītu informāciju par noziedzību un tās novēršanu.
10. Pieņemt “Trauksmes cēlēju aizsardzības likumu” un noteikumus par ierobežojumiem, kas attiecas uz civildienesta ierēdņiem, kuri pāriet darbā privātajā sektorā.

3. Pamatojums

Spriežot pēc daudzajiem plašsaziņas līdzekļos atspoguļotajiem notikumiem, nesenā ekonomiskā krīze neapšaubāmi ir radījusi būtisku pavērsienu valdību attieksmē pret finanšu noziegumiem pasaulē. Līdzšinējā privātā sektora un uzraugu pavisām attieksme pret adekvātu iekšējās kontroles sistēmu ieviešanu un risku novērtēšanu, ir ievērojami mainījusi situāciju attiecībā uz to, kādu

rezultātu mēs sagaidām tagad un, kādā veidā tas ir izdarāms.

Likumdevēji, uzraugi un tiesībsardzības iestādes līdz šim nereti ir deleģējuša atbildību par ekonomisko noziegumu apkarošanu uz privātā sektora pleciem. It īpaši tas attiecas uz finanšu pakalpojumu nozari saistībā ar noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu, taču tas ir aktuāli arī citās nozarēs saistībā ar korupciju, kukuļošanu, krāpšanu, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, iekšējās informācijas ļaunprātīgu izmantošanu darījumos utt. Gadu gaitā dažādas starptautiskās organizācijas un atsevišķu valstu likumdevēji ir radījuši starptautisko standartu un pārrobežu normatīvo aktu sistēmu (piem., Finanšu darbību darba grupas (*FATF*) rekomendācijas, ASV pretterorisma likums (*PATRIOT Act*), ASV likums par ārvalstnieku koruptīvajām darbībām (*FCPA*), Apvienotās Karalistes akts kukuļošanas apkarošanas jautājumos u.c.), radot efektīvu šķēršļus šo noziegumu starptautiskai izplatībai.

Šāda notikumu attīstība, kurai raksturīga kategoriska prasība apkarot ekonomiskos noziegumus un spēcīgs spiediens, ko rada valstu valdību pieņemtie apkarošanas pasākumi, ir palielinājusi uzņēmējdarbības izmaksas. Pēdējo desmit gadu laikā privātais sektors ir veicis ievērojamas investīcijas, lai panāktu savas darbības atbilstību tiesību aktiem, kas vērsti pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

Diemžēl publiskā sektora rīcība, apkarojot ekonomiskos noziegumus, ir bijusi visai vāja un bieži vien neauglīga.

Finanšu krīzes laikā Latvijā esam pieredzējuši visdažādāko formu ekonomisko noziegumu pieaugumu. Esam novērojuši, kā izvēršas specializēti organizēti noziedzīgie grupējumi, kuri piedāvā pakalpojumus tādās jomās kā izvairīšanās no nodokļu maksāšanas un trešo personu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija. Tāpat esam novērojuši, kā aktivizējas lieli organizēti maksātnespējas administratoru grupējumi, kas reaģē uz “tirgus pieprasījumu” – uzņēmēju un kreditoru vēlmi izmantot maksātnespējas procesus nelikumīgos nolūkos. Esam arī secinājuši, ka starptautiskā sabiedrība mūs uzskata par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas “lielvalsti” un par valsti, kas joprojām samierinās ar Krievijas izcelsmes organizēto kriminālo grupējumu ietekmi.

Lai gan ir pazīmes, kas liecina, ka daudzas no šīm nelikumīgajām darbībām piesedz korumpētas amatpersonas, tiesneši, prokurori, policisti un reizēm pat politiķi, diemžēl ir bijis jāatzīst, ka Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs ir galvenokārt aizņemts ar savām iekšējām cīņām. Savukārt Valsts policijas Ekonomisko noziegumu apkarošanas pārvaldes un Valsts ieņēmumu dienesta Finanšu policijas pārvaldes darbinieki bieži vien ir iesaistīti darbībās, kas liek apšaubīt viņu objektivitāti, godīgumu un uzticamību. Arī tiesnešu un prokuroru integritāte ir tikusi iedragāta, kad sabiedrība ir uzzinājusi par viņu iesaisti koruptīvās darbībās.

Kā liecina 2015. gadā ĀIPL uzdevumā veiktais pētījums par maksātnespējas procesos iesaistītajiem uzņēmumiem, kura dati tika iekļauti ĀIPL “Viedokļa ziņojumā par maksātnespējas procesu”, uzticēšanās tiesām tiek vērtēta ar 4,98 punktiem, bet Valsts policijai – ar 4,42 punktiem (skalā no 1 līdz 10, kur 10 ir augstākais vērtējums). Attiecībā uz sodiem par ekonomiskajiem noziegumiem pētījums atklāja, ka 77% respondentu nekad neko nav dzirdējuši par to, ka pārkāpējam būtu piespriesti sodi vai cietušajam atlīdzināts nodarītais kaitējums. Tādējādi privātajā sektorā valda pārliecība, ko var izteikt ar pazīstamo sakāmvārdu “Slīcēju glābšana ir pašu slīcēju rokās”.

Tas patiešām ir savādi, ka mēs neesam spējuši izdarīt vairāk, lai novērstu ekonomiskos

noziegumus, jo šie noziegumi sabiedrībai izmaksā ļoti dārgi. Un ne tikai attiecībā uz ekonomiskajām izmaksām, kas ir lielākas nekā saistībā ar 'parastiem' noziegumiem.

Ekonomiskie noziegumi grauj uzticēšanos demokrātijas institūtiem un sabiedrības atbalstu atvērtai, mūsdienīgai ekonomikai. Ja nav uzticēšanās, pieaug visu tirgus dalībnieku darījumu izmaksas. Tas rada ļoti apgrūtināšu un nelabvēlīgu vidi, kas nopietni ietekmē gan vēlmi investēt, gan ekonomisko labklājību. Ekonomiskie noziegumi ietekmē arī privātpersonas tieši tāpat kā parasti likumpārkāpumi.

ĀIPL augstu vērtē Latvijas valdības paveikto maksātspējas procesu uzlabošanā, kas ir bijusi pastāvīgā ĀIPL uzmanības lokā pēdējos piecus gadus. Tāpat mēs atzinīgi vērtējam valdības nesen pieņemto rīcības plānu noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas apkarošanai. Un jāpiebilst arī tas, ka pēdējā pusotra gada laikā ir vērojamas dažu tiesībsardzības un uzraudzības iestāžu, tostarp Finanšu un kapitāla tirgus komisijas un Maksātspējas administrācijas, pūles atjaunot sabiedrības uzticēšanos to kapacitātei.

Mūsu mērķis ir atgādināt, cik svarīgi ir turpināt stiprināt tiesībsardzības iestāžu un tiesu iestāžu kapacitāti, lai aktivizētu ekonomisko noziegumu izmeklēšanu un vainīgo saukšanu pie atbildības, nodrošinot taisnīga soda neizbēgamību.